

nológiának a laikus számára nehezen érthető mivolta befolyásolhatná. Talán éppen ezért választotta az irodalmiasabb, esszéizáló stílust. Így mindkét veszályt sikerül elkerülnie. Azt viszont nem hallgathatjuk el, hogy ez az erény néha tanulmányai kárára válik. Sok helyen találkozunk olyan kitérőkkel, más tárgykörökre való pillanatnyi átváltásokkal, melyek megnehezítik az adott téma követését.

Vekerdi azonban itt sem hibáztatható egyértelműen. Kitérői nem függetlenek a tárgytól, hanem annak szerves kapcsolatai. A *Galilei-pör* tárgyalásánál ilyen kitérő a Keplerrel való összevetés, a kor egyetemi rendszerének és tudományos életének rövid bemutatása, amely nagyon szerencsésen egészíti ki a Galilei-képet. Komplex látásmódja, hatalmas ismeretanyaga pedig igényli az egyes jelenségek rendszerben, a kor összképében történő vizsgálatát.

Éppen ez a kötet egyik legnagyobb erénye. Leginkább *A matematikai absztrakció történetéből* c. tanulmányában válik nyilvánvalóvá. Áttekinti a matematika történetének egészét az ókortól napjainkig, de a matematikát nem különálló, mindentől független egységként kezeli. Levezetéseiben mindig az adott kor társadalmi-gazdasági valóságából indul ki, és annak a tudomány iránt támasztott igényeiből. Alapvetően marxista, racionális tudományos és történeti felfogásának éppen ez a tanulmány a legeklektásabb példája. Közérthető, nagyon világos társadalmi-gazdasági elemzésekkel vezeti le, hogy a matematika hogyan alakult az igényekkel párhuzamosan a rabszolgatartó társadalmakban (pl. Egyiptom), a kereskedelem, a hajózás és a geográfia (ókori Görögország, a későközépkori Európa), majd az ipari forradalom stb. követelményeinek megfelelően.

Komolyak, tudományos igényűek a kötet tanulmányai. Határozott, egységes koncepcióra vallanak. A *Lábjegyzetek Pascal janzenizmusához* bevezető részében pl. igen fontos módszertani elemzés található a rendszert, a komp-

lex látásmódot igénylő és igénylő tudós alapállásából.

A kötet egészének alapszisztémája abból az emberi magatartásból következik, amelyet A „*Két kultúra*” és a *harmadik* c. tanulmányában kifejti: „... az újkori tudomány a humanista fordítók és kommentátorok munkája nélkül elképzelhetetlen. Mindez azonban régen volt... Úgy látszik tehát, hogy ha korunk humán kultúrája valóban sokat is vett át a kor természettudományától, az utóbbi nyugodtan megél minden humán műveltség és művészet nélkül. Lehet, hogy valóban így lenne, ha a természettudományhoz és a matematikához nem lenne szükség — emberre. Eddig azonban a természettudomány és a matematika többnyire emberek alkotása volt, s a jelek szerint még sokáig az is marad. Az emberek életéhez és munkájához emberi környezet szükséges, eredményes munkájukhoz pedig még sokkal több; olyasmi, amit jobb név híján »humánus«-nak nevezhetnénk.”

Emberközpontú, humánus tudósé alapállása akkor is, amikor szép, igényes emléket állít Sántha Kálmánnak, a nagy magyar idegsebésznek, aki a személyi kultusz idején veszítette el katedráját.

Jó szolgálatot tett a kiadó a magyar szellemi életnek a könyv megjelentetésével. A szerző humanizmusa, emberközpontú tudomány szemlélete, emellett alapossága, lenyűgöző tájékozottsága hasznosság, szinte nélkülözhetetlenné teszi a kötet elolvasását a szaktudományok művelői és az egyetemi hallgatók számára éppúgy, mint korunk és a múlt kérdéseiben eligazodni kívánó érdeklődő ember számára. Ugyanakkor hiányolnunk kell, hogy bibliográfiákban szükkülő körünkben egy értékes, nagy irodalmi ismeretanyagra támaszkodó könyv nem tartalmaz irodalomjegyzéket, sem névmutatót. Pedig használhatóságát tekintve emelt volna egy nagy hiányosságot pótló kötet értékén. (*Magvető Könyvkiadó 1969.*)

SZÁVAY ISTVÁN

KÖNYVESPOLC

HAJNAL GÁBOR: SZÉDÜL AZ ERDŐ

Mindjárt a kötet második verse, a *Markukból kitéptem magam* vall arról a törekvésről, melynek hatása Hajnal Gábor egész kötetén, sőt egész költészetén végighúzódik:

*Szerény voltam az istenek előtt
kajánul kiröhögtek
szelíden megbocsátón szóltam az
[emberekhez
úgy gondolták, hogy sültbolond vagyok*

S a hajszolás, a megalázás, az ütések után nem is maradhat más, mint hogy feltörjön a költőben a sok türelemmel sokáig visszafojtott lázadás isten és ember ellen. A lázadás, mely úgy tűnik, közel sem zajos, hangoskodó „szakítás” volt, csak egy végzetes törés, mely után minden reménytelen. Talán semmi más, mint a kiszolgáltatottságra való ráébredés. S többé mintha nem is keresne kapcsolatot se istennel, se emberrel, csak viszi magával „Nessus-ing magányát”, s visszhangot csupán a sziklafalaktól és a tenger hullámaintól remél.

Ez így persze túlzás, hisz a költő valamiképp, bármennyire magányos és bezárult is, mégis olvasóinak alkot, s ezt a fent idézett képet nem is szabad ilyen értelemben vennünk. Hajnal is emberi kiteljesedését keresi, s ebben a küzdelemben magányosodott el, ebben a harcban veszítette el istennel-emberrel a kontaktust. De tovább küzd, s ami fényt és örömet termel ki magának, azt ki akarja árasztani a világra, azt lehetőleg magába zárnia. Bár a *Bolond éj*-ben a holdnak vall szerelmet, de jól érezhetjük, hogy valami egészen más irányú szomjúság fogalmazódik itt meg; a *Szédül az erdő*-ben az erdőt, a hegyet, a tavat árasztja el önmaga belső naptüzével, de ez a ragyogás sem *l'art pour l'art* született benne. Nem is készülhet olyan szédítő fény, olyan perzselő energia a kirobbanás igénye nélkül, mint ami ezt a költeményt átforrósítja. Úgy tűnik, ez a tetőpont. Ez az a

hőfok, amire önmagától képes volt, kiöntötte kincsét és kitarulkozott, s vele szédül az elhamvadó nyár.

A kérdést, ami verseit olvasva, fölmerül az emberben, itt egyszerre közböbsíti, „leszereli”. Meddig bírja az ember a magányt? — kérdezhetné az olvasó. De épp ez a vers a válasz: ennél tovább már nem bírja. Talán ezért a robbanásért volt minden, mely volta-képp ugyanolyan csendes és halk robbanás volt, mint az a hajdani törés. Halkan és szerényen történik minden ebben a költészetben, de annál érettebben és véglegesebben; „a napnak nincs jártányi ereje” — így zárul a *Mikrokantáta*, s ezt érezzük az egész kötetben: a költő belefáradt az egyedüllétbe, a vacogásba.

Mégsem a fáradtság a *Szédül az erdő* verseinek alapélménye, hanem a vállalás: „Vállald sorsod, sajogva, dacban” — írja az *Egy irodalmi vitán című ars poeticájában*. S ez az, ami új Hajnal Gábor költészetében: az egyéni sors egyre határozottabban kirajzolódó vállalása. A háború, a szenvedés, a mellőzés, a kitzasztottság ütötte sebek ettől nem fájnak kevésbé. De aki megszülte magában azt a forró szerelmet a világ iránt, amit Hajnal Gábor, az igaz emberi önbecsüléssel viseli az annyiszor fölpanaszolt kegyetlen sérülések forradásait is. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*)

PÁLYI ANDRÁS

G. SZABÓ LÁSZLÓ: PERBEN AZ ÖRÖMÉRT

Zaklatott élet, sok megpróbáltatás, amelyeken azonban G. Szabó mindig úrrá tudott lenni. — Valahogy így jellemezhetnénk tömören a költő életét. És ez jellemző költészetére is. Egyetlen főlzabadultabb időszaka volt eddig, amikor úgy érezhette, hogy megtalálta helyét a társadalomban, megharcolta harcát a költői érvényesülésért. Ez az időszak az 1956-os ellenforradalom utáni néhány év, amikor a *Tűztánc*-antológiában ő is szerepelt három verssel, így a figyelem és érdeklődés előterébe került. Ebben az antológiában jelent meg *Fehér rapszódia* című verse, amelyel valóban sokat ígérően, s új oldalról mutatkozott be. Az addigi nagyon is tárgyias, felszínhez tapadó képalkotási mód áttételesebbé és asszociációgazdagabbá válik verseiben. Különösen sokat ígérő az első és harmadik szakasza, amelyekben a „fehér” jelző olyan gazdag változatban idézi elénk a

kórház riadt, feszülő, mégis biztató csendjét, hogy a fehér leplek alatt elébe tűnő „kedves” már szinte jelképesse válik: az élet, a remény és a halál, elmúlás közti lebegés jelképévé. Íme az indítás:

*Fehér odakinn a hó,
fehér a folyosó,
fehérek a falak.
Fehér keréken, fehér kocsin
fehér leplek alatt
gördülsz, kedves, elébem
halottfehéren.*

S ez a kép még elmélyül a harmadik rész asszociációgazdagságával. — Nagy versnek indul tehát, de egyelőre mégis csak ígélet marad ez is. A költőnek nincs ereje a befejezéshez. Helyette hosszú, szárnyaszegett versse duzzasztja. Pedig úgy érezzük, G. Szabó képes lenne igényesebb megoldások-